

В статье представлены особенности психокоррекции с помощью рисунка в формате психодинамического подхода. Делается акцент на целесообразности использования метода психоанализа комплекса тематических рисунков, который обеспечивает познание глубинных феноменов психики в контексте профессиональной подготовки практических психологов. Подчеркивается роль архетипной символики в процессе символизации содержания психического. Доказывается, что объективация бессознательных детерминант психики субъекта, происходит в процессе интерпретации символов рисунка. Подчеркивается, что глубинно-психологическая коррекция будущего психолога является важным условием его обучения и подготовки к профессиональной деятельности.

The article presents the particular psycho-correction using the pattern in the form of psychodynamic approach. Put emphasis on the appropriateness of using the method of psychoanalysis complex thematic patterns, which provides in-depth knowledge of psychic phenomena in the context of training clinical psychologists. Emphasizes the role of archetypal symbolism in the process of symbolization of mental content. It is proved that the objectification of the unconscious determinants of the psyche of the subject, occurred in a process of interpretation pattern characters. It is emphasized that the depth-psychological correction future psychologist is an important condition for its education and training for professional work.

Статтю подано до друку 12.12.2014.

©2014 р.

Т. В. Середюк (м. Київ)

РОЗВИТОК МНЕМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Постановка проблеми. Проблематика психології здібностей завжди була важливою частиною досліджень вітчизняних та зарубіжних дослідників, а в наш час дослідження та винахід інноваційних психологічних засобів розвитку здібностей набуває ще більшої актуальності у зв'язку з великим навантаженням інформації, яка є невід'ємною частиною розвитку цивілізації. Ще у 1994р. було виявлено, що сучасна людина повинна на протязі життя засвоїти десь 20 мільярдів одиниць інформації, вимовити біля 650 мільйонів слів, запам'ятати та обробити багато даних про стан всесвіту та оточуючого його суспільства [5]. Велика частина навантажень доводиться на мнемичні здібності особистості, без них людина не зможе набути певних навичок і вмінь, оволодіти нормами поведінки. Видатний вчений сучасний математик і кібернетик фон Непман виявив, що мозок людини може вмістити інформацію, що знаходиться в мільйонах томів книг [2].

Початок експериментального дослідження здібностей зв'язують з ім'ям Ф.Гальтона, він визначив основну проблематику психології здібностей. Теоретичну розробку проблеми здібностей зробили С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплова, А.Н.Леонтьєва, Б.Г.Анаєва, Н.С. Лейтес, К.К.Платонов, В.А.Крутецький, В.Д. Шадріков та ін. У вивчення мнемичних здібностей внесли свій вклад такі вчені як Л.С.Виготський, О.М.Леонтьєв, А.А.Смирнов, П. І. Зінченко, В.Я. Ляудис, А.Р.Лурія, С.А.Изюмова та ін.

Постановка завдання. Дослідження здібностей у психологічній науці мають значну історію, проте і досі в теоретичній розробці цієї проблеми залишається чимало питань. Насамперед це стосується змісту самого поняття «здібності», визначення сутності якого є предметом багато чисельних досліджень (Б.П. Ананьєв, Л.С. Виготський, Е.О.Голубєва,

В.М.Дружинін, Д.Б. Ельконін, Г.С.Костюк, О.М. Леонтьєв, Н.А. Лейтес, Б.М.Теплов, С.Л.Рубінштейном, В.Д. Шадриков та ін.)

Найбільш відомим є визначення психологічної сутності поняття здібностей за Б.М.Тепловим, який сформулював сутність здібностей у трьох площинах:

- індивідуально-психологічні властивості, що відрізняють одну людину від іншої;
- індивідуально-психологічні особливості, які стосуються успішного виконання якої-небудь діяльності чи багатьох діяльностей;
- психологічні характеристики, які не зводяться до тих знань, умінь і навичок, що були сформовані у попередньому досвіді особистості.

Отже здібності – це стійкі індивідуальні властивості людини, які виявляються у різних видах діяльності і є умовою успішного їх виконання [6].

Наведене вище визначення Б.М. Тепловим поняття здібностей, відтворюються різними авторами вже кілька десятків років, щоправда, з дуже істотними нюансами, що стосуються того, які саме властивості особистості чи її особливості варто включати до здібностей.

Отже під здібностями розуміють комплекс якостей, необхідних для успішного здійснення діяльності, причому до здібностей зараховують у першу чергу емоційно – вольові особливості людини, а також систему її особистісних ставлень [7].

Проте, як слушно наголошується багатьма дослідниками, зрозуміти здібності можна лише у зв'язку з вивченням особистості та діяльності. Особистість і здібності мають прямий взаємозв'язок. Однак це зовсім не означає, що одне може підмінюватися іншим. Кожне з цих понять має свій власний зміст і специфічні особливості.

Таким чином, спроба розв'язати проблеми здібностей з позицій діяльнісного підходу має ряд переваг і ряд недоліків. Пов'язування проблеми здібностей із проблемою діяльності, навчання і виховання на певному етапі розвитку вітчизняної психології відіграло позитивну роль, особливо у боротьбі з прихильниками підходів, які розглядали здібності та можливості людини як щось застигле й незмінне в процесі життя. На особливу увагу заслуговують чисельні дослідження можливостей розвитку здібностей в умовах спеціально організованої діяльності, зокрема особливої побудови змісту і методів навчання [8].

Мета та методика дослідження. В даній роботі ми розглядаємо мнемічні здібності як компонент загальних пізнавальних здібностей особистості, враховуючи їх синтезуючі структурні компоненти. Вчені Б.М. Теплов, В.А. Крутенький, В.И. Кириєнко, М.К. Кабардов та ін. вважали, що мнемічні здібності особистості проявляються у якості важливого фактора в професійної діяльності практичних психологів, музикантів, математиків, художників, а також є невід'ємною частиною будь якої професійно розумової діяльності [7]. Отже, пам'ять належить до основних пізнавальних процесів, завдяки яким практичний психолог приймає, переробляє та засвоює інформацію, а потім відтворює. Вона є родовою властивістю людини – «одним з умов психічного життя», та як одинична властивість має різну ступень індивідуальних властивостей у кожного. Ці властивості і є психологічними особливостями розвитку мнемічних здібностей особистості. В.Д. Шадриков в своїх дослідженнях прийшов висновку, що мнемічні здібності, це якості функціональних систем які реалізують функцію запам'ятовування, збереження та відтворення інформації, що мають індивідуальну міру, яка проявляється в успішності та якісному виконанні діяльності [8].

При всій складній різноманітності компонентів мнемічних здібностей, поєднання яких доходить до унікальності й неповторності у кожної людини, визначальним є домінуючі характеристики показників мнемічних здібностей які відповідають за успішне запам'ятовування у кожної окремо взятої особистості. Синтез та домінування показників мнемічних здібностей обумовлені особливостями діяльності, що здійснюється й направлена на досягнення

поставленої мети. З двох людей з рівними природними даними й однаковим життєвим досвідом краща пам'ять у того, хто постійно її вдосконалює в своїй безпосередній діяльності [8].

Питання про розвиток пам'яті породило великі суперечки в психології. При всій безумовній й безсумнівній актуальності питання, теоретичні положення вчення про розвиток пам'яті особистості, не мають класичної одноманітності. Л.С. Виготський зазначав, що ні по одній темі сучасної психології немає стільки суперечок, скільки їх є в теоріях, що пояснюють проблему розвитку пам'яті.

Отже мнемічні здібності залежать від таких індивідуальних особливостей особистості, як:

- інтереси й схильності особистості;
- чим людина більше цікавиться, запам'ятовується без праці;
- від відношення особистості до тої або іншої діяльності: життєво важливо або можна зневажити;
- від емоційного настрою у конкретному випадку;
- від фізичного стану;
- від використання мнемічних прийомів та дій;
- від вольового зусилля й багатьох інших факторів.

Аналіз літературних джерел з психології мнемічних здібностей дозволяють виділити наступні засоби обробки інформації, які є мнемічними прийомами та діями:

- Групування - розбивка матеріалу на групи на яких-небудь підставах (змісту, асоціаціям, законам гештальта й т.п.).
- Опорні пункти - виділення якого-небудь короткого пункту, що служить опорою більш широкого утримування (тези, заголовки, питання, образи які викладаються в тексті, приклади, цифрові дані, порівняння, імена, епітети, незнайомі або малознайомі слова, що виділяються, емоційна реакція суб'єкта й т.п.).*
- Мнемічний план - сукупність опорних пунктів.
- Класифікація - розподіл яких-небудь предметів, явищ, понять по класах, групах, розрядах на основі певних загальних ознак.
- Структурування - встановлення взаємного розташування частин, що становлять ціле, внутрішньої будови що запам'ятовується.
- Систематизація - установа певного порядку в розташуванні частин цілого й зв'язків між ними.
- Схематизація - зображення або опис чого-небудь в основних рисах або спрощене подання інформації, що запам'ятовується.
- Аналогії - установа подібності, схожості в певних відносинах предметів, явищ, понять.
- Мнемотехнічні прийоми - сукупність готових відомих способів запам'ятовування.
- Перекодування - вербалізація або показування, називання або подання інформації в образній формі, перетворення інформації на основі семантичних, фонематичних ознак і т.ін.
- Добудовування матеріалу, що запам'ятовується - привнесення у використання, що запам'ятовується суб'єктом вербальних посередників; об'єднання й привнесення чого-небудь по ситуативним ознакам; розподіл по місцях (метод локальної прив'язки, або метод місць).
- Серійна організація матеріалу - встановлення або побудова різних послідовностей: розподіл по обсягу, розподіл по часу, упорядкування в просторі й т. ін.

- Асоціація - встановлення зв'язків по подібності, суміжності або протилежності й т.ін.
- Повторення як свідомо контрольовані або неконтрольовані процеси циркуляції інформації доцільно виділити як окремий спосіб запам'ятовування, з огляду на його універсальність і фундаментальність [3].

Таким чином, мнемічні дії або прийоми обумовлені індивідуальним розвитком і життєвим досвідом особистості формуються в тих або інших видах навчання та діяльності. Мнемічні дії не задані функціональною системою мозку, що здійснює запам'ятовування, збереження й відтворення матеріалу, вони являють собою засоби, що дозволяють розсунути границі можливостей функціональних механізмів мнемічних здібностей. У цьому випадку структура мнемічних здібностей збагачується спеціальними діями, операційними механізмами [8].

Результати дослідження та їх обговорення. Отже при вивченні літературних джерел на тему досліджень мнемічних здібностей, ми зробили вибірку теоретико-дослідного матеріалу, який має суттєве значення у вивченні пам'яті та дає загальну картину розвитку знань в цієї галузі.

Таблиця 1

Змістовний простір вивчення мнемічних здібностей особистості

№ з/п	Змістовний простір вивчення мнемічних здібностей особистості	Вченні, рік досліджень
1	Вивчали об'єм пам'яті особистості в залежності від процесу навчання: запам'ятовування слів, асоціативне запам'ятовування малюнків, чисел, текстів.	Л.Х.Мік, (1925) Я.А. Кирквуд, (1926) Я.С. Фостер, (1928) Я.С. Мартин, (1940)
2	Вивчали залежність запам'ятовування від характеру діяльності особистості, розвиток довільного та смислового запам'ятовування, застосування деяких логічних прийомів.	А.Н. Леонтьєв, (1931) А.А. Смирнова, (1948,1966) П.І. Зінченко, (1961) Л.В. Занкова, (1940) Д.М. Маянц, (1940) Т.А. Корман, (1945) З.М. Істоміна, (1948, 1953, 1967) И.А. Корнієнко, (1955) та ін.
3	Вікові та індивідуальні відміни у співвідношенні рівнів запам'ятовування особистості при виконанні різних видів діяльності.	З.М. Істоміна, (1967)
4	Вплив мотивів діяльності на ефективність мимовільного запам'ятовування.	П.І. Зінченко, (1961)
5	Досліджувалась довільна та мимовільна пам'ять, та отримані результати суперечливі.	П.І. Зінченко, (19610) З.М. Істоміна, (1967) Л.М. Житнікова, (19620)
6	Дослідження механічної та смислової пам'яті, та виявлення найбільшої ефективності смислового запам'ятовування, та спростовано положення про механічний характер запам'ятовування особистості.	А.Н. Леонтьєв, (19310) Н.А. Корнієнко, (1955)
7	Вплив на об'єм пам'яті різних способів та прийомів запам'ятовування.	І.А. Рибников, (1923) А.Н. Леонтьєв, (1931) А.А. Смирновим, (1948)

8	Вивчення змістовної сторони процесів пам'яті.	П.І. Зінченко, (1961)
9	Дослідження, завдяки яким зроблено висновок: мислинева дія може виконувати мнемічну функцію, тільки після спеціального навчання.	А.А. Смирнов, (1945, 1948) П.І. Зінченко, (1961) Л.М. Житнікова, (1966) З.І. Істоміна, (1976)
10	Взаємозв'язок розвитку пам'яті з розвитком інтелектуальних здібностей.	А.А. Смирнов, (1947) П.І. Зінченко, (1961) А.Р. Лурія, (1961)
11	Залежність пам'яті від емоційних, вольових та інших рис особистості.	Є.С. Махлах А.І. Рапопорт Є.Д. Хомская, (1987) Н.Я. Батова та ін.
12	Залежність мнемічних процесів від властивостей нервової системи.	Є.М. Соколов, (1961, 1974, 1984) Т.В. Розанова С.О. Ізюмові, (1989) Є.Д. Хомская, (1987)
13	Дослідження мнемічних здібностей, як компонент загальних здібностей, а також пов'язаний з діяльністю людини.	В.Д. Шадріков, (1996)

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, зробивши аналіз проведених досліджень ми маємо змогу зробити висновок про певні якості мнемічних процесів, такі як нерівномірність розвитку різних видів пам'яті в залежності від біологічних закономірностей розвитку, навчання, середовища, генетики, мотивів та інших чинників.

Отже застосування різноманітних за змістом, спрямованістю й засобами розвивальних ігрових мнемотехнік спонукало розвиток пізнавальних інтересів у студентів практичних психологів викликало емоційність, сприяло формуванню позитивного, творчого клімату в колективі.

Підтверджено, що найбільшого успіху можна досягти, застосовуючи комплекс розвивальних ігрових мнемотехнік, який спрямований на розвиток групи "домінантних показників" мнемічних здібностей, які у кожної особистості різні. Отже, завдяки першочерговості розвитку "домінантних показників" оптимізується весь процес розвитку мнемічних здібностей особистості, виробляється найважливіший для наступного кроку професійного розвитку студента практичного психолога індивідуальний "почерк майстра". Таким чином, системний розвиток мнемічних здібностей надає особистості повне задоволення при виконанні професійної діяльності, приводить до гармонійного розвитку її загальних здібностей, активізує креативність, стимулює пізнавальну активність та загальну научуваність студента практичного психолога.

Перспектива даного дослідження полягає в тому, що воно дає можливість позитивно впливати на розвиток мнемічних здібностей і властивостей особистості та знаходити оптимальні розвивальні, оптимізуючи умови для підготовки студентів практичних психологів до успішного процесу майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, враховуючи вищесказане, можна дійти певних висновків, що розвиток мнемічних здібностей студентів практичних психологів є необхідною умовою успішного оволодіння професійно важливими знаннями та є фундаментом для подальшої професійної кар'єри практичного психолога.

Література

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей / Д.Б. Богоявленская. - М: МГУ, 2001. - 240 с.
2. Бирюков С.Д. Традиционные маркеры одаренности: дифференциально-психологический анализ структуры показателей / С.Д. Бирюков // Интеллект и креативность в ситуациях межличностного взаимодействия. - М.: ИП РАН, 2001. – С. 22-38.
3. Борисова Е.М. Психологическая диагностика способностей: Общая психодиагностика / Е.М. Борисова. – М.: МГУ, 1987. – 303 с.
4. Голубева Е.А. Способности и индивидуальность / Е.А Голубева. – М.: Прометей, 1993.
5. Донсон О. Развитие креативности: креативность и обучение // Когнитивное обучение: современное состояние и перспективы / О. Донсон – М.: Изд-во «КСП», 1997. – С. 65-82.
6. Дружинин В.Н. Когнитивные способности: структура, диагностика, развитие. / В.Н. Дружинин– М.: ПЕР СЭ; СПб.: ИМАТОН-М, 2001. – 224 с.
7. Пов'якель Н.І. Психодіагностика пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник / Н.І. Пов'якель, Т.В. Улькіна. - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, "Поліграф-Центр", 2006. – 65 с.
8. Психология памяти / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.Я. Романова. – М.: "ЧеРо", 2002. – 816 с.
9. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека / В.Д. Шадриков-Издательская корпорация «Логос». - Москва, 1996. - 320с.
10. Портал «Psychology.ru»: <http://www.psychology.ru>
11. Френсис Й. Искусство памяти. / Й. Френсис. - СПб., 1997. - 480с.

В статье представлен анализ исследования проблемы психодиагностики, развития, психологического сопровождения мнемических способностей у студентов практических психологов как перспектива формирования творческой личности – профессионала. Рассматриваются индивидуальные особенности личности которые влияют на развитие мнемических способностей. Выделяются средства обработки информации, которые являются мнемическими приемами и действиями обусловленными индивидуальным развитием и жизненным опытом личности и формируются в тех или иных видах обучения и деятельности. Также в статье представлено содержательное пространство изучения мнемических способностей личности, которое имеет существенное значение в изучении памяти личности будущего психолога и дает общую картину развития знаний в этой области, является необходимым условием успешного овладения профессионально важными знаниями и является фундаментом для дальнейшей профессиональной карьеры психолога.

This paper presents an analysis of the research problem psihadiagnostiki, development, psychological support mnemonic abilities of the students practical psychologists as the prospect of forming a creative personality - a professional. We consider the individual personality traits that influence the development of mnemonic abilities. Funds are allocated information processing, which are mnemonic techniques and actions arising from individual development and life experience and personality are formed in different kinds of training and activities. The article also presents a meaningful learning space mnemonic abilities of the individual, which is essential in the study of memory of a future psychologist and gives an overall picture of the development of knowledge in this area is a necessary condition for the successful acquisition of professional knowledge and important is the foundation for further professional career Psychologist.

Статтю подано до друку 12.12.2014.